

PREMIÄR PÅ MÅLARSALEN 29 AUGUSTI 2014

ROSMERSHOLM

AV **HENRIK IBSEN**

ÖVERSÄTTNING **PER OLOV ENQUIST**

REGI OCH BEARBETNING **STEFAN LARSSON**

SCENOGRAFI/LJUS/PROJEKTIONER **JENS SETHZMAN**

KOSTYM **NINA SANDSTRÖM**

PERUK OCH MASK **MELANIE ÅBERG**

LJUD **TINA PAULSON**

DRAMATURG **IRENA KRAUS**

INSPICIENT **HARALD BERNDTSON**

SCENCHEF **TIMOTEJ ÅKERMAN**

BITRÄDANDE SCENCHEF **JESPER LARSSON**

TEATERTEKNIKER LJUSBORD **EMMA WEIL**

TEATERTEKNIKER **CLAES SNELL**

VIDEOTEKNIKER **JOHAN BENGTTSSON**

REKVISITÖR **ANDERS COLLIANDER, LOTTA WALLIN**

PÅKLÄDARE **DITTE KRESTESEN**

SUFFLÖR **JANA GREFBO**

PJÄSASSISTENT SNICKERI **LENNART ERICSSON**

PJÄSASSISTENT MÅLERI **DICK SANDIN**

PJÄSASSISTENT TAPETSERI **SUSANNE GRANEHAG RIISMARK**

TILLSKÄRARE **BRITA SILFWERBRAND, MIKAEL MOHLIN**

PRODUCENT **SEPPO LAUKKANEN**

I FÖRESTÄLLNINGEN INGÅR MUSIK AV OCH MED:

KEATON HENSON (FEAT. REN FORD) *HEALAH DANCING* OCH *ELEVATOR SONG*

FÖRLAG **NORDISKA APS**

Dekor och kostymer är tillverkade på teaterns ateljéer.

Inspelning och fotografering är förbjuden. Var vänlig stäng av mobiltelefonen.

SPELTID 2 TIMMAR OCH 30 MINUTER INKL. EN PAUS.

Program nr 12 2014

Teaterchef och ansvarig utgivare **Marie-Louise Ekman**

Redaktion dramaturgiatet **Irena Kraus**

Adress: Kungliga Dramatiska Teatern, Box 5037, 102 41 Stockholm Telefon: 08-665 61 00

Prenumeration säsongen 2014: 600 kr Postgiro 37 80-4

Tryck: Elanders AB Repro: Dramaten ISSN 0282-9266

Grafisk form **Malou Holm** Foto **Sören Vilks**

Den förhäxande Rebekka West

AV TORIL MOI

1645 I GREVSKAPET Essex i England, blev en trettio år gammal kvinna som hette Rebecca West, anklagad för att vara en häxa. Hon erkände att hon hade förnekat Gud och legat med djävulen och att hon hade planerat att med hjälp av häxkonst få en man att falla från en bro. Rebecca West beskyllde också flera kvinnor i grannskapet, inklusive sin egen mor, för att vara häxor. På grund av att hon erkände sina synder fick hon behålla livet, men hennes vittnesmål skickade modern, jämte tretton andra kvinnor till galgen.

Kände Ibsen till den här historien? Den berättades i en bok med titeln *Witch Stories*, som kom ut i England 1861. Men Ibsen läste ogärna engelska. Kanske berättade någon för honom om boken. Kanske inte.

Hur som helst är det något häxaktigt med den Rebekka West som anländer till Rosmersholm; hon är vacker, liderlig, djävulskt intelligent och fullständigt amoralisk. Dessutom kommer hon från Finnmark, en landsdel som på artonhundratalet förknippades med trolldom.

»Du kunde ju förhäxa vem du ville. Om du ville det.«, säger rektor Kroll som uppenbarligen har varit mer än bara en liten aning betagen av henne. Hon »förhäxade« också Krolls syster Beate, Rosmers hustru, till den grad att han använder ord som »avguda«, »tillbedjan« och »desperat förälskelse« om Beates känslor för Rebekka.

Men Kroll är en konservativ man ur borgarklassen. Han förstår inte Rebekka. Det gjorde däremot en hel generation unga radikala kvinnor i Ibsens samtid. För dem var hon en hjältinna. De beundrade henne och identifierade sig med henne. Så sent som 1911, valde den purunga Cicely Isabel Fairfield författarnamnet Rebecca West när hon började

skriva för socialistiska och feministiska tidningar i England. Namnet skulle hon med tiden göra berömt.

Vad såg dessa unga kvinnor i Rebekka West? Först och främst var hon något nytt i litteraturen. Under artonhundratalet var litteraturen full av ädla och självuppoffrande kvinnogestalter. Rebekka Wests intensiva modernitet svepte undan dem. Hon är varken madonna eller hora, utan inkarnationen av Den nya kvinnan som inte längre nöjer sig med att vara en underdånig hushållsängel, utan någon som själv vill ta del i offentligheten.

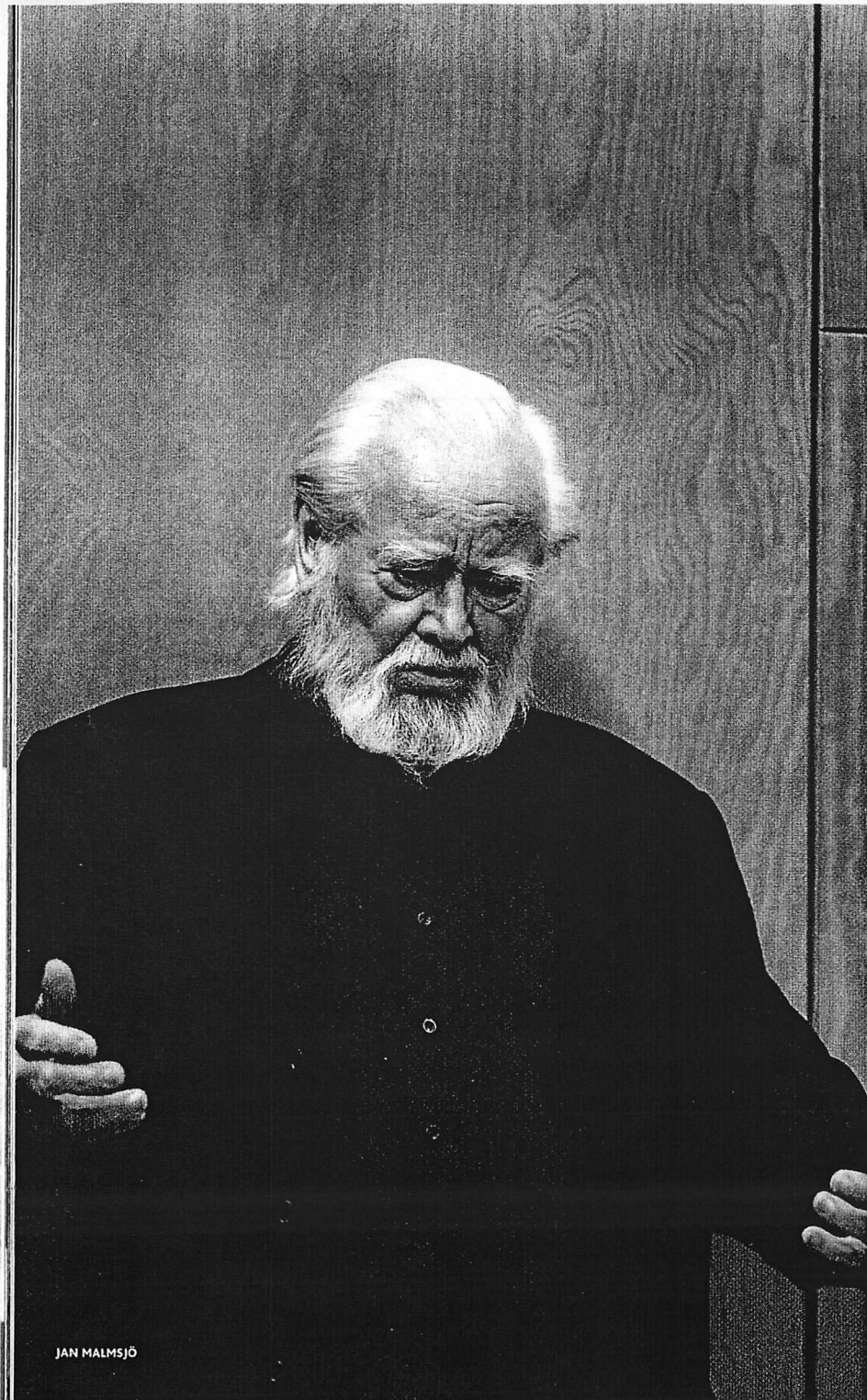
Ibsens Rebekka är inte bara vacker och förförisk. Hon är intellektuell, radikal, lidelsefull, målmedveten och energisk. En nietscheansk övermänniska som utan skrupler lurar en neurotisk kvinna i döden och lyckas få en ömsint präst att bli ateist utan att han på något sätt förstår att han har blivit manipulerad. Och inte minst tänker, älskar och lider hon som en hel människa, inte som något stereotypt kvinnoideal.

I en värld som är full av gammalt tankegods anländer Rebekka som från en annan planet. Hennes sätt att vara kvinna på är så annorlunda från det som en man som Kroll kan förstå, att han rätt och slätt inte har några ord för vad hon är. Att kalla henne för häxa är samma sak som att kalla henne oförståelig, för Kroll och hans partikamrater. En kvinna som Rebekka har helt enkelt ingen plats i deras universum.

Ibsen, som inte alls var konservativ, ansåg att Rebekka varken var gåtfull eller oförklarlig. 1887 skrev han i ett brev till en ung skådespelerska: »Rebekkas karaktär tycker jag inte att det är svårt att tränga in i och förstå.«

I EN BERÖMD ARTIKEL från 1916, kämpar också Freud, som inte hade någon känsla för kvinnosaken, med att förstå Rebekka. Varför kan hon inte ta emot lyckan när den kommer, och säga ja till Rosmer? Men om Ibsen har rätt, behöver vi inte leta efter dolda bevekelsegrunder för Rebekkas handlingar. Svaret ligger i hennes egen förklaring till varför hon handlade som hon gjorde.

När hon först kom till Rosmersholm, förklarar Rebekka, drevs hon av ett lidelsefullt begär efter Rosmer. Hon ville ha honom, intellektuellt och sexuellt. För att nå målet, väjde hon inte för någonting: hon läste och diskuterade de nya och radikala böckerna med honom tills han förlorade tron. Hon fick den stackars Beate att känna att barnlösheten gjorde henne ovärdig att vara Rosmers hustru. När ridån går upp i första akten har Beate dränkt sig och Rosmer har blivit ateist. Rebekka står alltså vid sina drömmars mål. Men så viker hon sig. Varför?

Rebekka har omvänt Rosmer. Men han har också omvänt henne. Hon har fått den »rosmerska livssynen« nu, säger hon. Det betyder att Rosmers vackra själ, och inte minst hans övertygelse om att sexualitet innebär ett fall från den lyckliga »skuldfriheten« som han håller så högt, har påverkat henne. Nu känner hon skuld över vad hon har gjort. Och på Rosmersholm kräver skulden en försoning.

När Rosmer friar i slutet av andra akten, vet Rebekka att hon har drivit Beate i döden. Om hon fortfarande hade varit den gamla Rebekka, den fria förhäxande kvinnan, full av begär, skulle hon självklart ha sagt ja med jublande glädje, men nu är hon nedtyngd av skuld. Hon kan inte längre tillåta sig själv njuta frukterna av sina egna förbrytelser.

»Den rosmerska livssynen förädlar«, säger hon till Rosmer. »Men den förintar lyckan.«

Toril Moi undervisar i litteratur och filosofi vid Duke University i North Carolina, USA. Hon är en stor beundrare av *Rosmersholm* och utkom 2006 med boken *Henrik Ibsen and the Birth of Modernism*.

Översättning från norska Ann-Marie Ljungberg